

מהלך קהילה מיטיבה לקידום מוביליות ואיכות חיים

תפישה רעיונית ועקרונות מנחים ליישום

קהילה מיטיבה:

מהלך אסטרטגי לחיזוק קהילות מיטיבות בפריפריה החברתית-
גיאוגרפיות, הפועלות לקידום מוביליות חברתית ושיפור איכות חיים
מינקות ועד זקנה, במציאות המשתנה של המאה ה-21

יזמה משותפת לאגף למשאבי קהילה במשרד העבודה, הרווחה
והשירותים החברתיים, תחום קהילה בג'וינט ישראל וקרן רש"י

איה ורטהיימר | מנהל ידע והדרכה, ג'וינט אשלים

ברוך שוגרמן | מנהל השירות לעבודה קהילתית,

משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים.

שמואל ילמה | ראש תחום קהילה, ג'וינט אשלים

ינואר 2021

קהילה מיטיבה
לקידום מוביליות ואיכות חיים

קרן רש"י
RASHI FOUNDATION

ג'וינט ישראל אשלים
יחד בעשייה חברתית למען ילדים ונוער

משרד העבודה הרווחה
והשירותים החברתיים
חוסן חברתי לישראל

תוכן עניינים

3.....	מבוא.....
6.....	המושג "קהילה מקומית".....
7.....	השפעת הקהילה המקומית.....
8.....	ת'אור הבעיות בתחום הקהילה כיום.....
9.....	אתגרים ברמת הקהילות ורמת המערכת.....
12.....	התחום החברתי - אפיונים, פריפריה, החברה הערבית וחברה החרדית.....
14.....	התחום הכלכלי.....
14.....	התחום העירוני.....
16.....	המענה המוצע: מערך הסכמות לקהילה מיטיבה במהלך משתף - תכנון, עיצוב וגיבוש.....
17.....	שלבי המהלך - ארבעת השלבים.....
18.....	תכנון המהלך ועיצובו.....
20.....	היערכות ליישום.....
21.....	יישום ושיפור מתמיד.....
22.....	הכשרה, הטמעה והפצה.....
23.....	תהליכים לעיצוב גוף ידע לביסוס קהילות מיטיבות.....
24.....	לוחות זמנים.....
25.....	כוחה של קהילה.....
26.....	שותפים ושיתופי פעולה.....
27.....	תוצאות רצויות בקהילות ואימפקט.....
29.....	מקורות.....

הקהילה הגיאוגרפית או המקומית היא חיונית ומשמעותית ביותר לחבריה מטף ועד זקנים. ממחקרים רבים שעסקו בקהילה עולה כי היא משפיעה על עתיד חבריה ובני משפחותיהם במגוון תחומי חיים, הן בשגרה והן בשעת חירום, ומסייעת להם לשגשג בעולם משתנה. לכן חוזקה של הקהילה המקומית או חולשתה יכולים להשפיע רבות על מהלך החיים של חבריה מלידתם ועד מותם ולקדם את המוביליות של חבריה ולשפר את איכות חייהם (Kimhi & Shamai, 2004).

בשנים האחרונות אנו רואים עיסוק רב בפיתוח קהילות מצד גורמים שונים. אולם, אנו מזהים היעדר תיאום בין מגזרי וראיה כוללת ומכלילה של העוסקים בו. כך למשל, זיהינו שחסרה המשגה ושפה משותפת, בסיס נתונים ואיסוף שיטתי שלהם שיתמכו בתהליכי קבלת החלטות מבוססות נתונים וגוף ידע מאורגן הכולל, בין היתר, גם פרקטיקות מיטיבות. אנו יודעים כי יש שונות בין קהילות ומזהים פערים ביניהן בשלושה תחומי חיים מרכזיים: חברתי, כלכלי ועירוני. אנו יודעים כי יש שונות בין קהילות ומזהים פערים ביניהן בשלושה תחומי חיים מרכזיים: חברתי, כלכלי ועירוני.

במטרה להתמודד עם האתגרים הנ"ל ולצמצם פערים בין קהילות שונות נדרשת חשיבה בין-ארגונית, בין-תחומית ובין מגזרית חדשה על בסיס עקרונות העבודה של תהליכי קולקטיב אימפקט. חשיבה זאת צריכה להתייחס לשלושה תחומי חיים מרכזיים הבאים לידי ביטוי בקהילה המקומית: חברתי, כלכלי ועירוני (אורבני). מטרת מסמך זה היא להציג תפישה רעיונית ועקרונות מנחים ליישום מהלך אסטרטגי משתף לחיזוק קהילות מיטיבות המקדמות מוביליות ואיכות חיים.

בחלק הראשון של המסמך יסקרו המאפיינים של קהילה מקומית וממצאים שונים שעלו ממחקרים על קהילות ומהלך החיים של חבריהן. השינוי שחל בתפקידי הקהילה במאה ה-21 וקשיי הקהילה להיות משמעותית לחבריה. בחלק השני נתמקד בשלושת תחומי חיים עיקריים בקהילה - החברתי, הכלכלי והעירוני - תחומים שביכולתם לקדם את המוביליות של חברי הקהילה ולשפר את איכות חייהם, בייחוד בקרב קהילות מוחלשות. בחלק האחרון נציג את הפתרון המוצע לאתגרים ולפערים בתחומי החיים בקהילה - מהלך קהילה מטיבה ארצי משתף לקידום קהילות מיטיבות, המשפרות מוביליות ואיכות חיים בקרב חבריהן, וזאת בהתאם למציאות הישראלית. המהלך יוצג בחלוקה לשלבים ולתוצרים מבוקשים.

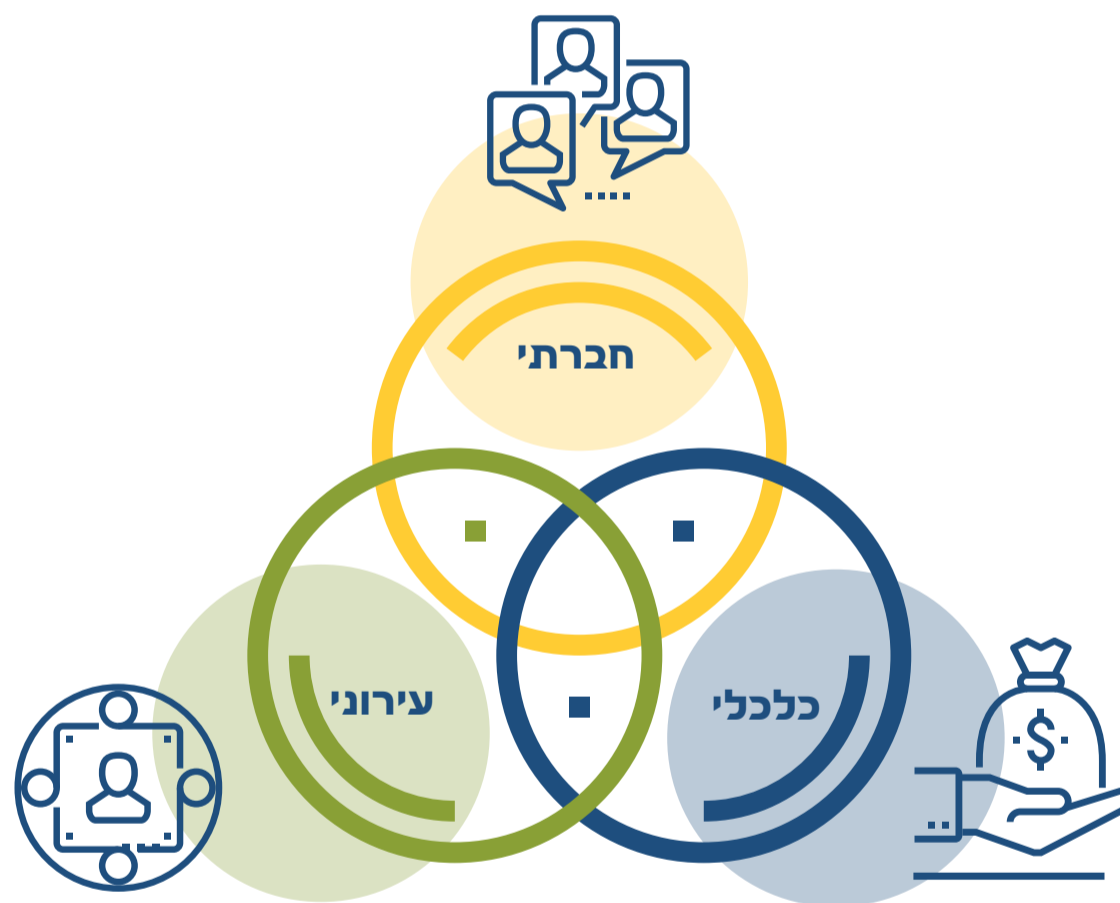

אנו מקווים שבזכות מהלך זה יתממשו המטרות הבאות: ביסוס גוף ידע שיכלול המשגה משותפת, פרקטיקות, תוצאות ומדד לאומי לקהילות מיטיבות, אפיון בסיס ידע ונתונים ומיתוג לתחום; קידום קהילות בשדה בעזרת פרקטיקות בשלושת תחומי החיים: חברתי, כלכלי ועירוני, השפעה על המדיניות הארצית בעתיד, בהקצאת משאבים ובמדידת תוצאות קהילתיות.

תחומי חיים של קהילה מיטיבה:

התחום החברתי

השתתפות ותחושות קהילתיות, מסוגלות ותחושת שייכות לקהילה

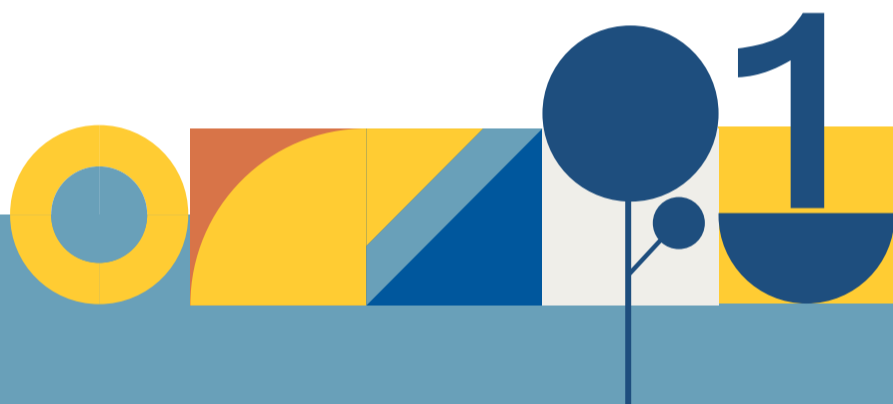
התחום העירוני

מידת מעורבות התושבים בתהליכי תכנון ומידת משקלם של היבטים חברתיים בתכנון

התחום הכלכלי

מידת היכולת של הקהילה ליצור כלכלה מקומית מקיימת וחברתית ולפתח חוסן כלכלי בקרב חברה

רקע

המושג "קהילה" משמש דיסציפלינות שונות וכולל הגדרות מגוונות בנוגע למטרות ומאפיינים כגון מבנה וקשרים ודפוסים בין חבריה. בספרות המתמקדת בקהילות מופעים המושגים "קהילה מקומית" או "קהילה גיאוגרפית". כך למשל על פי וורן (Warren, 1972), שהתמקד בקהילה המקומית בארצות הברית, הקהילה היא מסגרת שחמשת מאפייניה הם: השתתפות בתעסוקה ובייצור, חיברות, פיקוח, השתתפות חברתית ומערכת תמיכה בחבריה. נוריס התייחסה לקהילה מקומית (Norris, 2008). לדעתה קהילה היא "ישות בעלת גבולות גיאוגרפיים שהאנשים ששואים בהם חשים שותפות גורל". כמו כן היא מושפעת מסביבתה הכללית ומסביבתה החברתית ומשפיעה עליהן, ומעניקה לחבריה מענים מלידה ועד זקנה.

יש כמובן הגדרות נוספות לקהילות, למשל קהילה פונקציונלית בשנים האחרונות גם קהילה וירטואלית. אשר לקהילה פונקציונלית, על פי סדן (2009), זוהי מסגרת שהיא תת קהילה בתוך הקהילה הגיאוגרפית ולשייכים למסגרת זו יש מכנה קריטי משותף. כך למשל קהילת אזרחים וותיקים ברשות מסוימת היא תת קהילה בתוך הקהילה גיאוגרפית העירונית. הגדרה זו נכונה גם לקהילות תרבות, דת ומוצא לסוגיהן.

אחד הנושאים שעולים בכל דיון תיאורטי ומעשי בנוגע לקהילות הוא גבולות הקהילה המקומית. יש גבולות פורמליים מוניציפליים - כמו כפר, עיר, רובע עירוני (פקודת העיריות) או אזור סטטיסטי (חלוקה המשמשת את הלמ"ס). היחידה הקטנה ביותר בישראל שעונה למושג "קהילה מקומית" ושחלה עליה היא בית משותף (חוק בתים משותפים, 1961). בערים במרכז הארץ בית כזה יכול להכיל מעל 100 משפחות בתקופה זו. כמו כן יש בישראל קהילות מקומיות ביישובים כפריים שיש להם גם הגדרה סטטוטורית בכמה סוגי חוקים, כגון פקודת המועצות האזוריות ופקודת האגודות השיתופיות, ויש הגדרה של גוש כאזור מובחן ומתוחם היטב בתכנון האורבני.

מסגרת נוספת של קהילה מקומית היא שכונה. למושג "שכונה" יש בדרך כלל הגדרה סטטוטורית, אך הרבה פעמים מתייחסים לשכונה כיחידת התייחסות בתוכניות להתערבות קהילתית. כך למשל היה בתוכניות Harlem Children's Zone ו-Dudley Street Neighborhood Initiative, שפותחו והופעלו בארצות הברית ובפרויקט שיקום שכונות שתוכנן והופעל בארץ ושעוגן בהחלטת ממשלה (החלטת ממשלה שיקום שכונות, 1978). הפרויקט הזה החל בשכונת התקווה בתל אביב בסוף שנות ה-70 וממשיך עד היום (למרות שיש כיום יותר ערים שלמות ופחות שכונות בפרויקט). גם התוכנית "מוטב יחדיו" התחילה כתוכנית שכונתית לפני יותר מעשור באשלים. במשך השנים הייתה השכונה זירה לא רק לתוכניות מאורגנות אלא גם למחאות למיניהן. כך למשל הצגת התיאטרון הקהילתי הראשונה בארץ, "יוסף יורד קטמונה" (1972), צמחה בשכונת קטמון ט' בירושלים (קטמון ט'). גם אירועי וואדי סאליב, שנערכו ב-1959, היו מחאה שצמחה בשכונת וואדי סאליב שבחיפה.

גורמים שונים משפיעים רבות על תושבי השכונה ועל אורחות חייהם: גודל השכונה, גבולות השכונה והפסיפס האורבני בתוכה ובסביבתה הגיאוגרפית הקרובה. כמו כן אופייה של השכונה, התפתחותה ויכולתה לשמש מקום משמעותי לתושביה מושפעים מן הדינמיקה של היקפי הכניסה של תושבים לשכונה ומיציאה של תושבים מהשכונה. כך או אחרת ממחקרים שהתקמדו במאפייני שכונות עולה כי תחושת השייכות השכונתית-קהילתית של תושבים משפיעה רבות על הקידום שלהם בתחומים שונים בחיים, לכן יש ליחס לה חשיבות רבה (Sampson, 2013; Coulton, 2005).

אומנם קהילות חדשות רבות נכנסו לחיינו (וירטואליות, מקצועיות, יעודיות), אך ממחקרים שהתמקדו בקהילות עולה כי הקהילה המקומית משפיעה רבות על מהלך חיי חבריה במגוון תחומי חיים. ייתכן כי הניסוי הנועז ביותר אודות השפעת הקהילה המקומית היה Moving to Opportunity, שהוביל ממשל ארצות הברית. משתתפי הניסוי התחלקו לקבוצה של משפחות החיות בעוני וקבוצות ביקורת. במהלך הניסוי נתנו לקבוצת המשפחות העניות הגרות בשכונות עוני שוברים (וואוצ'רים) כדי לעבור לשכונות טובות יותר מבחינה סוציו-אקונומית. במשך כמה שנים בדקו את התוצאות מול שתי קבוצות ביקורת. מן הניסוי עלה כי לאורך השנים ילדים שעברו לשכונה הטובה יותר לפני גיל 13 הצליחו לרכוש השכלה ולהתפרנס טוב יותר מילדים שעברו לשכונה הטובה יותר לאחר גיל 13 (Chyn, 2016).

אלדריץ' (Aldrich, 2012) התמקד בשיקום משפחות לאחר אסונות טבע. לשם כך הוא בדק משפחות לאחר שני אסונות ביפן, צונמי בדרום מזרח אסיה והוריקן קטרינה בניו אורלינס. המסקנות שלו הראו באופן חד משמעי שבמקרה שמתרחש אסון טבע, הנכס החשוב ביותר לפרט ולמשפחה הוא ההון החברתי, המבוסס על מעורבות תושבים בשכונת מגוריהם של המשפחות. ההבדל בין שכונות שהשתקמו - כולל חזרת התושבים אליהן לאחר האסון - לבין שכונות שנשארו נטושות בחלקן או שלא השתקמו בא לידי ביטוי בהון החברתי שלהן.

סמפסון (Sampson, 1997) בדק את השפעת יכולת השינוי (החוללות) הקולקטיבית על מצב האלימות בשכונות בשיקגו. מן הממצאים עולה כי בשכונות שיש בהן יכולת שינוי קולקטיבית גבוהה הפיקוח החברתי אפקטיבי יותר ורמת הפשיעה נמוכה יותר מאשר בשכונות שבהן יכולת השינוי הקולקטיבית נמוכה. רמת הפשיעה מושפעת גם מההיבטים הפיזיים של השכונה, כפי שהדגים אוסקר ניומן בארצות הברית בשנות ה-70 (Newman, 1972). ניומן מצא כי שיעור הפשיעה מסוגים שונים באזורים שיש בהם שדה ראייה לשטחים משותפים וציבוריים נמוך משיעור זה באזורים ששדה הראייה בהם מוסתר. בעקבות זאת התפתחה תפיסה למניעת פשע באמצעות עיצוב הסביבה (CPTED (Crime prevention through environmental design). התפישה מיושמת בהנחיות ובחומרי הדרכה שהוציאו לשטח בפעילות של הרשות הלאומית לביטחון קהילתי (בעבר 'עיר ללא אלימות') (המשרד לביטחון פנים, 2020).

גם משבר הקורונה הנוכחי הוכיח עד כמה הקהילה המקומית חיונית לתושביה בעיתות חירום. בדו"ח צוות מומחים המייעץ למל"ל נקבע שיכולת המדינה לדאוג לרווחת כל תושביה בחירום תלויה בין השאר בתשתית הקהילתית המקומית, ואף צוין כי חיזוק מנגנוני הקהילה הוא מטרה אסטרטגית (המל"ל, 2020).

1

תפקיד הקהילה המקומית כלפי חברה אינו סטטי אלא מתפתח עם השנים. בתחילת המאה ה-20 נתפסה הקהילה כמסגרת שמרנית, סגורה ומסורתית, כאנטיתזה לעיר, ואילו לקראת סוף המאה נתפסה הקהילה כמסגרת שביכולתה לתווך על החוסרים בעיר (סדן, 2009). המאה ה-21 מתאפיינת בשינויים מתמידים וגלובליים ובקושי של ממשלות וארגונים להשיג תוצאות חברתיות. לכן על רקע זה עולה החשיבות שיש לייחס לקהילה "כמקום המפגיש אנשים, ארגונים, צרכים ומענים" (בן יוסף, 2018; גידנס, 2013; הלד, 2005). כך אפשר להתייחס לקהילה כאל אקו סיסטם - מרחב רב-רובדי שמתרחשים בו אינטראקציות וקשרי גומלין בין פרטים, ארגונים ובעלי עניין (ג'וינט אשלים, 2020).

במאה ה-21 הקהילה מעניקה לפרטים בה מרחב להשתייכות ולהתפתחו אישית. הקהילה ממציאה את עצמה מחדש כדי לתת מענה לפרט החי בעיר ובחברה מקוונת ומעניקה לפרט את הצרכים הבאים:

התכנון האסטרטגי של ג'וינט ישראל מעלה כי הקהילה משמשת מנוף מוביליות חברתית כלכלית של השייכים לה, וכי היא משמשת חוט מקשר לאתגרים חברתיים שונים בחברה (הג'וינט, 2019). מכיוון שחוסנה וחוזקה של קהילה משמש מקור לחוסן של חברה, לקהילה ישנה השפעה נרחבת על מוביליות הפרט ועל איכות חייו (Kimhi & Shamai, 2004). מוביליות מוגדרת כאפשרות של אדם לשנות את מעמדו בריבוד החברתי, במהלך חייו, או ביחס לזה של הוריו. המוביליות נמדדת ב-5 תחומי חיים עיקריים: חינוך והשכלה, כלכלה, בריאות, טכנולוגיה ודיגיטציה, שייכות והשתתפות.

אתגרים ברמת הקהילות וברמת המערכת

האתגרים בתחום שלושת תחומי החיים של קהילה (חברתי, כלכלי ועירוני) ניתן לחלק לשתי קטגוריות. אתגרים ברמת המערכת ואתגרים ברמת הקהילות.

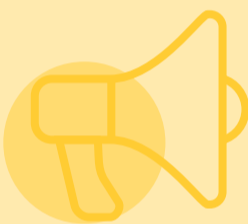

אתגרים ברמת המערכת:

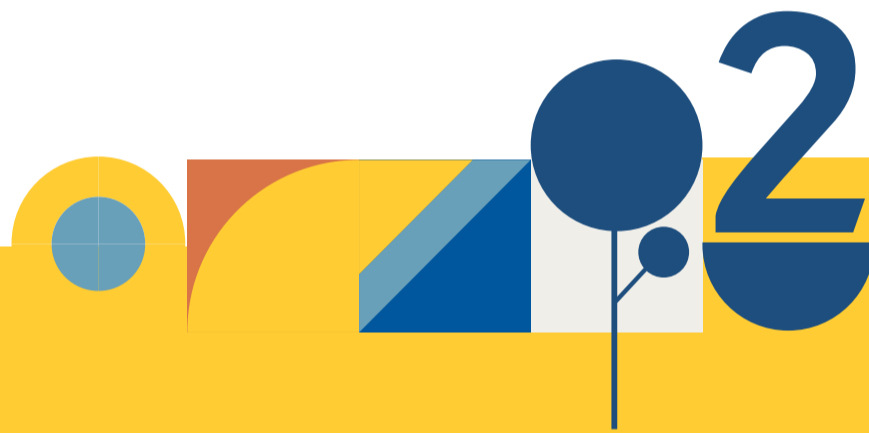
אתגרים ברמת הקהילות

יש שונות בין קהילות. יש קהילות המודרות ממוקדי כוח, המתקשות לחזק את חבריהן ולהקנות להם אמצעים חיוניים לשגשוג וקידום מוביליות, בעוד קהילות אחרות מצליחות יותר בכך. אנו נתמקד בפערים שזוהו, בעיקר, סביב שלושה עולמות תוכן מרכזיים בקהילה: חברה, כלכלה ועירוניות.

להלן דוגמאות לפערים בין קהילות בפריפריה לבין מרכז הארץ בתחומים השונים, נכון לשנת 2017 (למ"ס, 2017):

<p>קהילות בפריפריה החברתית גיאוגרפית סובלות מעוני, אבטלה ומיעוט הזדמנויות כלכליות ותעסוקתיות בסביבת מגורים קרובה.</p> 	<p>שיעור תושבי הפריפריה שדיווחו כי הם נטולי קשרים חברתיים עמד על 13%, ושיעור זה בקרב תושבי מרכז הארץ עמד על 7.5%.</p>	<p>תפיסת היכולת להשפיע על מדיניות נמצאה ירודה מאוד בקהילות בפריפריה, בייחוד באוכלוסייה הערבית. שיעור תפיסה זו באוכלוסייה הערבית עמד על 5%, ובאוכלוסייה הכללית הוא עמד על 15%.</p> 	<p>שיעורי תחושת המסוגלות הקולקטיבית והלכידות, כמדד לקהילתיות חזקה ולהון חברתי, בקהילות בפריפריה היו נמוכים משיעורים אלו בקהילות במרכז הארץ. שיעור תחושת המסוגלות בקהילות בפריפריה עמד על 53%, ואילו בקהילות במרכז הארץ הוא עמד על 61%. שיעור תחושת הלכידות בקהילות בפריפריה עמד על 66%, ואילו בקהילות במרכז הארץ הוא עמד על 80%.</p>
<p>שיעור תאונות הדרכים, כמרכיב של ביטחון ותשתיות בשכונות מגורים, ביישובים בפריפריה גבוה משמעותית משיעור זה ביישובים במרכז הארץ. מדו"ח הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בנוגע לפערים בין מרכז ופריפריה בשנת 2107 עולה כי שיעור ההרוגים בתאונות דרכים לכל 100,000 תושבים בפריפריה עמד על 5.1%, ואילו ביישובים במרכז הארץ הוא עמד על 2.8% (פערים בין מרכז ופריפריה, דו"ח הלמ"ס, 2017).</p>	<p>קהילות מוחלשות מודרות מתהליכי תכנון ובנייה וקולן לא נשמע בהן. האינטרסים של חברי קהילות אלו אינם מתבטאים בפיתוח הפיזי של השכונה שהם מתגוררים בה ובמוסדות השכונה והם מודרים בתהליכי ג'נטריפיקציה (גבע ורוזן, 2016; רבינוביץ', 2017).</p>	<p>חברי קהילות מוחלשות אינם מקבלים מענים ושירותים שיתרמו למוביליות חברתית וישפרו את איכות חייהם במסגרת העירונית. כמו כן הם מודרים מהעיר בתהליכי ג'נטריפיקציה.</p> 	<p>שיעור הסיכון לעוני בקהילות בפריפריה גבוה משיעור זה בקהילות במרכז הארץ. בקהילות בפריפריה הוא עמד על 36.9% מכל האוכלוסייה, ובקהילות במרכז הארץ הוא עמד על 22% (סומך, אלמוג-זקן וזן רבי, 2018).</p>

השפעת הקהילה על תחומי חיים: חברתי, כלכלי ועירוני

אפיונים, פריפריה, החברה הערבית והחברה החרדית

מרכיבי התחום החברתי בקהילה הם: קהילתיות, מסוגלות אישית וקהילתית, מעורבות, חיבוריות, הון חברתי, משמעותיות ואמון. נוסף על כך, התחושה הסובייקטיבית של הפרט כלפי קהילתו ומידת השתייכותו אליה הן מרכיבים חיוניים בחיי הקהילה. הקהילה משפיעה רבות על חברה בכלל הנוגע למרכיבים ולתחושות שצוינו לעיל, וכפועל יוצא מכך הם משפיעים על ההתנהגות אנושית, המוביליות ואיכות החיים.

באחד המחקרים העיקריים שעסקו בנושא הנדון נמצא כי יש קשר בין מידת השייכות הקהילתית של תושבים רבים לשכונת מגוריהם לבין מידות שביעות הרצון שלהם מהשכונה, מעורבותם בשכונה וחשם מפשע. עוד נמצא במחקר כי מידת הנאמנות השכונתית - כלומר הרצון להישאר לגור בשכונה ולסמוך על תושביה ועל מוסדותיה - בדרך כלל גבוהה ממידת הנאמנות לעיר כולה (McMillen & Chavis, 1986).

מניתוח ממצאי בחירות 2019 עולה שיעור ההצבעה, כמדד למעורבות אזרחית. שיעור ההצבעה עמד על 70.1% מכלל בעלי זכות הבחירה ברשויות מקומית במרכז הארץ, ואילו בפריפריה שיעור זה עמד על 53.5% בלבד. עוד עולה מניתוח זה כי שיעור ההצבעה ביישובים שהמוביליות החברתית בהם נמוכה והמשתייכים לאשכולות סוציו-אקונומיים 1-2 עמד על 50.4% מכלל בעלי זכות הבחירה ביישובים אלו. שיעור זה הלך ועלה בהדרגה, ובאשכולות הסוציו-אקונומיים 9-10 הוא עמד על 73.4% בממוצע. נוסף על כך שיעור ההצבעה הגבוה ביותר נצפה באוכלוסייה חרדית, שם הוא עמד על יותר מ-88% מכלל בעלי זכות הבחירה לעומת זאת שיעור ההצבעה נמוך במיוחד נצפה בחברה הערבית בפריפריה. כך למשל ביישוב חורה הוא עמד על 29.2% בלבד מכלל בעלי זכות הבחירה ביישוב (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2019). ואומנם ממצאים אלו אינם מצביעים על מידה נמוכה של קהילתיות אלא להפך. עולה מהם כי דווקא מידה גבוהה של קהילתיות מביאה קהילה שלמה להשתתפות פוליטית או להחרמת המערכת הפוליטית ולהימנעות מההשתתפות בה.

סקר חברתי שנערך מטעם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2016 מגלה כי שביעות הרצון מהחיים גוברת כאשר מגלים מעורבות אזרחית ופוליטית: 93% מאלה שדיווחו כי הם מעורבים אזרחית ופוליטית ציינו כי הם שבעי רצון מחייהם, וזאת לעומת 88% מאלה שאינם מעורבים אזרחית ופוליטית שציינו כי הם שבעי רצון מהחיים. עוד עולה מן הסקר לעיל כי 62% מאלה שדיווחו כי הם מעורבים אזרחית ופוליטית מקווים שחיהם ישתפרו בעתיד. לעומת זאת רק 53% ממשתתפי הסקר ציינו כי הם אינם מעורבים פוליטית ואזרחית ומרוצים מהחיים (הלמ"ס 2016). לפיכך יש לייחס חשיבות להשתתפות האזרחית והפוליטית בהקשר הקהילתיות מכיוון שהשתתפות זו משפיעה על מידת שביעות רצון מהחיים באופן כללי.

2

מן הממצאים לעיל בנוגע לחברה החרדית והחברה הערבית עולה עד כמה יש לייחס חשיבות לשיח על רב תרבותיות בהקשר הקהילתי וייתכן שמדדי הקהילתיות שנצפו בחברות אלו מצביעים על מידה גבוהה של קהילתיות, אך לא די בקהילתיות זו לבדה כדי להביא לשגשוג של חברות אלו. השערה זו יכולה להסביר מדוע מידת איכות החיים הכלכלית והבריאותית בחברות אלו נותרת נמוכה על אף מדדי קהילתיות גבוהים, כפי שהוצג בדוח תמונת מצב של החברה החרדית (הורוביץ, 2016).

גם במחקר שנערך בשיקגו, לאחר שננקטו בה צעדים משמעותיים לשיפור המצב הסוציו-אקונומי של תושביה, נמצא כי מידת המעורבות האזרחית של התושבים השפיעה גם על תחושת הביטחון האישי שלהם בשכונה, על שלומות (well-being) הורים ועל בריאותם (Lochner, Kaeachi, Brennan & Buka, 2003).

במחקר נוסף נמצא כי מרכיבים שונים של קהילתיות - מידת האמון, החיבוריות (היקף הרשתות החברתיות ומערכת הקשרים של חברי הקהילה) ותחושת השייכות לקהילה - בקרב מבוגרים תורמים לשגשוג שלהם ומשפרים את הבריאות הנפשית של ילדיהם. עוד נמצא במחקר הנדון כי שככל שגוברת מידת ההשתתפות החברתית, כך הולכת ופוחתת ההתנהגות האנטי חברתית וההתנהגות העבריינית, לכן הומלץ לפתח ולחזק השתתפות חברתית בקרב אוכלוסיות ברמה סוציו-אקונומית נמוכה (Jones & Offord, 1989).

הכלכלה משמשת בסיס להתמודדות עם משברים אישיים וקהילתיים, כמו גם ליצירת מענים לצרכים מקומיים וקהילתיים, ובכך היא משפרת את המוביליות ואת איכות החיים של חברי הקהילה. לפיכך יש לייחס חשיבות למידת יכולתה של כל קהילה ליצור כלכלה מקומית. בזכות כלכלה מקומית, כמו גם בזכות עידוד תעסוקה, ייצור מקומי ורכש מקומי, הקהילה יכולה ליצור הזדמנויות כלכליות לכלל אוכלוסיות היעד, גם אלה שמוחלשות במיוחד, אלא שבגלל ההתכווצות של מדינת הרווחה גובר הקושי להתמודד עם מלכודות העוני ועם שיעור האבטלה בהן (פלזנשטיין, 2008).

אחת השיטות לכך היא סחר חליפין קהילתי (LETS - Local Exchange & Trading System), המתבסס על טובין שמוצעים לחליפין תמורת "כסף" מקומי קהילתי. במחקרים נמצא כי שיטה זו יעילה בקהילות מוחלשות, ומובטלים רבים בקהילות אלו דיווחו כי הם רואים בשיטה זו נתיב אלטרנטיבי לחזרה לשוק התעסוקה. כמו כן, ולא פחות חשוב, נמצא כי שיטות כגון סחר חליפין קהילתי מסייעות בבינוי קהילתי ומחזקות את החוסן הכלכלי-קהילתי של חברי הקהילות (פלזנשטיין, 2008; Williams, 1997).

העירוניות יוצרת בסיס כלכלי, חברתי ותרבותי לתושבים, ואלה באים לידי ביטוי במאפיינים הבאים: עירוב מסחר, מגורים, חיי תרבות, כלכלה מקומית, תעסוקה ונגישות, עירוב אוכלוסייה ושירותים ציבוריים נגישים (יעקובי, 2006; פנסטר, 2012). מאפיינים אלו דומים למדדי איכות החיים שקבעה הממשלה ומשמשים בסיס משמעותי לחיי קהילה. כמו כן, בעירוניות משתלבים זה בזה צרכים, ערכים, מענים, פרופסיות, רצונות ואינטרסים. שילוב נכון בין מרכיבים פיזיים וחברתיים בעירוניות חיוני מאוד לשגשוג, לשיפור איכות חיים ולמימוש הפוטנציאל של פרטים וקהילות (עמותת מרחב, 2014).

כך למשל, נמצא במחקר כי ככל שהתחזקו מאפייני השכונה, התשתיות ויציבות האוכלוסייה בעיר כך השתפרה תחושת הפרט. לכן כל המאפיינים לעיל נמצאו כמנבאים משמעותיים למוביליות ולאיכות חיים (ליבוביץ', 2019). גם במחקר שבחן מוביליות בקרב ילדים ממשפחות שהועברו משכונות ברמה סוציו-אקונומית נמוכה לשכונות טובות יותר נמצא כי לאזור המגורים הייתה השפעה חיובית על המוביליות של ילדים אלו (Chyn, 2016).

כיום כ-95% מתושבי מדינת ישראל מתגוררים ביישובים עירוניים (עמותת מרחב, 2014). על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה משנת 2015 יש במדינת ישראל 29 רשויות מקומיות יהודיות שהוגדרו באשכולות סוציו-אקונומיים נמוכים במיוחד (1-4). 3 מן הרשויות הללו הן יישובים מעורבים - לוד, עכו ורמלה, ו-13 מן הרשויות הללו הן יישובים חרדיים או יישובים ששיעור התושבים החרדים בהם גבוה (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019).

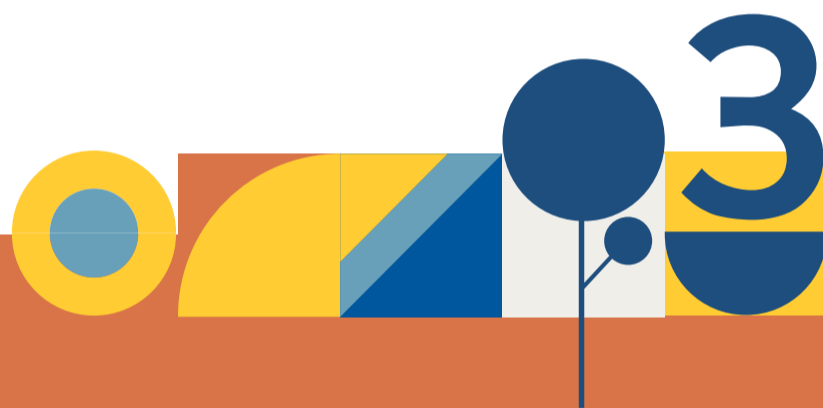
2

מסקר חברתי שנערך מטעם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי יש קשר בין אשכולות סוציו-אקונומיים לבין שביעות רצון ממקום המגורים ומהאיכות החיים. בסקר נמצא כי המרוצים ביותר ממקום מגוריהם הם תושבי כפר סבא ותל אביב. שיעור שביעות הרצון של תושבים אלו ממקום מגוריהם עמד על יותר מ-90% מכלל תושבי ערים אלו שהשתתפו בסקר. שביעות הרצון הנמוכה ביותר מאזור המגורים נמצאה בירושלים ובבת-ים, אזורים שהאשכול הסוציו-אקונומי שלהם נמוך מן האשכול הסוציו-אקונומי של תל אביב וכפר סבא. עוד נמצא בסקר לעיל כי יהודים מרוצים ממקום מגוריהם יותר מאשר ערבים (87% לעומת 69% בהתאמה). כחלק משביעות הרצון הכללית נמדדה בסקר זה שביעות רצון מאזורים ירוקים בעיר. גם במדד זה שביעות הרצון הגבוהה ביותר מאזורים ירוקים נמצאה בקרב תושבי רמת גן ותושבי כפר-סבא, ואילו שביעות הרצון הנמוכה ביותר במדד זה נמצאה בבני ברק ובירושלים. 24% אחוז מהתושבים שהשתתפו בסקר וציינו שעזבו אזור מגורים טענו כי שסיבת העזיבה הייתה הרצון לשפר את איכות החיים שלהם (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019). נוסף על כך, במחקר שנערך מטעם מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמצא כי הסיבה העיקרית לחוסר שביעות רצון ממקום המגורים בפריפריה, הן בקרב יהודים והן בקרב ערבים, היא חוסר תעסוקה וכלכלה חלשה, וזו גם סיבה משמעותית לרצון של התושבים הללו לשנות את מקום מגוריהם (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2019).

תהליכי בנייה הרגישים להיבטים חברתיים, ובהם התחדשות עירונית, יוצרים הזדמנות כדי לביסוס מרכיבים חברתיים ולשיפור העירוניות. עם זאת, אנו יודעים שבתכנון הפיזי לא נותנים את הדעת על שיקולים חברתיים במידה הראויה. יתרה מכך, ככל שהקהילה ותושביה מוחלשים יותר, כך הולך ופוחת קולם ולא נותנים את הדעת על ההיבטים החברתיים שלהם בתכנון הפיזי.

מניסיון שנצבר בישראל ובמדינות מערביות נוספות עולה, כי חוסר מעורבות של הקהילה ושל התושבים בעיצוב העירוניות ובתהליכי תכנון, בעיקר בקרב אוכלוסיות מוחלשות, עלול לגרום לתופעות הבאות: ג'נטריפיקציה; פגיעה בשכבות החלשות ביותר, מוביליות חברתית-כלכלית שלילית של האוכלוסייה הוותיקה והדרת קהילות מהמרחב הציבורי ומהעיר (פדן, 2014; רבינוביץ', 2017; רודנצ'קי וזיו, 2017). אפשר לראות זאת בשכונות שונות ברחבי הארץ שבהן כניסה של אוכלוסיות חזקות ללא ביסוס מענים חברתיים וקהילתיים לצרכי האוכלוסייה הוותיקה גרמה לאורך השנים לג'נטריפיקציה: נחלאות ומוסררה בירושלים; נווה צדק, עגמי כרם התימנים בתל אביב ושכונת הדר בחיפה. נציין שג'נטריפיקציה מתקיימת באזורים פריפריאליים במרכז הארץ יותר מאשר ביישובים ערביים.

המענה המוצע

3

מהלך קהילה מיטיבה - לקידום מוביליות ואיכות חיים

אנו מקדמים מהלך רב מגזרי ורב תחומי משתף שמטרתו לחזק קהילות מקומיות, בייחוד בפריפריה החברתית-גיאוגרפית, כדי לשפר את המוביליות ואת איכות חייהם של חברי הקהילות הללו במאה ה-21.

המהלך יעצב גוף ידע מוסכם הכולל הגדרות, צפי לתוצאות בקרב הקהילות, סל פרקטיקות מיטיבות ומדד לאומי שיכלול את שלושת תחומי החיים בקהילה ויאפשר מדידת מדדים ותוצאות בקהילות מקומיות ברחבי הארץ. במסגרת המהלך יופעלו פרקטיקות לחיזוק קהילות מיטיבות ותתבצע מדידה והערכה של תוצאות התכניות ושל מידת ישימות ואפקטיביות של המדדים. השאיפה היא להשפיע על המדיניות הדרושה לקהילה מיטיבה (תקציבים, רגולציה, תקינה, מנגנוני יישום והכשרות לקראתו).

שלבי המהלך

ארבעה שלבים עיקריים, המבוססים על מודל DELTA-I של ג'וינט אשלים:

1

השלב הראשון

שלב התכנון מאגד את המרכיבים Elevation-ו Design במודל DELTA-I. בתחילת 2020 החל תכנון מקדים לשלב זה, ובו תכנון קווי מתאר, חזון ובניית שלבי המהלך. לתכנון המקדים היו שותפים נציגי אגף משאבי קהילה במשרד הרווחה, ג'וינט אשלים וקרן רש"י. לאחר התכנון המקדים יחל עיצוב המהלך בשולחן הרחב (פברואר 21) - שולחן עגול של שותפות רב-תחומיות. ישבו בו אנשי מקצוע ופעילים מהשטח - נציגים ממשרדי ממשלה, מארגונים חברתיים, מהשלטון המקומי ומהמגזר השלישי, אנשי עסקים ופילנתרופים. במקביל לשולחן הרחב יוקמו 3 צוותי משימה. כל אחד מצוותי המשימה הללו יעסוק באחד מתחומי החיים בקהילה - החברתי, הכלכלי והעירוני. חלק מהחברים בצוותי המשימה הללו יפעלו גם בשולחן הרחב ולהפך. צוותי המשימה יקבעו תוצאות רצויות בקהילה בעולמות התוכן, וימליצו על הפרקטיקות והמדדים הנדרשים לשם כך. לשולחנות הללו יחברו נציגים מהפורום האקדמי בהתאם לתחומי העניין של החוקרים.

תפקיד השולחן הרחב בעיצוב המהלך:

מערך המדדים וסל הפרקטיקות יבנו בהתבסס על מדדים ועל פרקטיקות קיימים בארץ וברחבי העולם ובעזרת גוף מחקר שנבחר במכרז לביצוע המשימה: מוסד שמואל בטכניון. בשנת 2019 יצא לאור לראשונה ספר חדש שמרוכזים בו מדדי קהילה במגוון תחומים (Ohmer et. al., 2019). המדדים הללו יכולים לשמש בסיס איתן התחלתי למהלך זה. בארץ יש כמה מדדים נוספים שראוי לבדוק את התאמתם למהלך - למשל מדד חוסן קהילתי (להד, אהרנסון-דניאל, לייקין וכהן, 2012), מדד הקהילתיות של החברה למתנ"סים (2019), מדד חוסן קהילתי נתפס (פרס וליציה, 2008) ומדד איכות חיים, קיימות וחוסן (למ"ס, 2018). לאחר בחירת המדדים יסקרו אפקטיביות לחיזוק קהילות מיטיבות.

3

תוצרים מצופים לשלב זה :

מערך מדדים מוסכם
לקהילה מיטיבה

הסכמות על הגדרות,
שפה, תוצאות ואימפקט

אפיון דאטה לקהילה
מיטיבה ומיתוג

סל פרקטיקות מבוססות מחקר
והתנסות להשגת התוצאות

פעילים שותפים לתכנון
ולקביעת מנגנוני שותפות

מארז ידע והכשרות

תוצרים ראשונים
לקידום מדיניות

השלב השני

שלב זה במהלך מבטא את המרכיב Transition במודל DELTA-I. בשלב זה של מהלך, השולחן הרחב יעצב מנגנון יישום ומדידה לשלב הפיילוט בשטח.

כמו כן, יגובשו קריטריונים לבחירת יישובים לפיילוט ותבנה מפת יישובים פוטנציאליים. ככלל, נשאף להיערך ולבנות תוכניות פיילוט עבור כ-10-20 קהילות ביישובים פריפריליים שמידת המוביליות בהם נמוכה ובשכונות פריפריליות בערים שמידת המוביליות בהן גבוהה. ביישובים שייבחרו לפיילוט צריך להיות תמהיל מתאים של יישובים ערביים, יישובים חרדיים ופריפריה.

בנוסף, השולחן הרחב יגדיר יעדים לתוכנית עבודה רב-שנתית לשלב היישום ויתכננו מנגנון ליישום ולמדידה בתוכניות ההתערבות. בכניסה לכל יישוב שייבחר תיערך מדידה ראשונה של מערך המדדים כדי לקבוע את נתוני הבסיס של כל יישוב ויישוב ("בייסליין - t0").

התוצרים המצופים לשלב זה:

בשלב השלישי

שלב היישום, המקביל לשלב Application במודל DELTA-I - יבוצע יישום מבוקר של המודל ושל תוכניות הפיילוט לקידום קהילה מיטיבה ביישובים שנבחרו לפיילוט. לשם כך ינקטו הצעדים הבאים: הקמת שולחן יישובי בכל יישוב שנבחר לפיילוט, קביעת יעדים, התאמת תוכנית עבודה, מדידת t1 והערכה בתום היישום. לאורך כל תקופת היישום, שתימשך משך כ-3 שנים יתבצעו הצעדים הבאים: בדיקת מדדים ספציפיים, ביצוע תיקוף מחודש של המדד ושיפור מתמיד של הפרקטיקות וכן התאמת התוכניות והפרקטיקות לשטח. במהלך תקופת הפיילוט חברי השולחן הרחב מצופים להשקיע מאמצים לנתב את היתרונות היחסיים והנכסים הייחודיים שלהם לטובת יישובי הפיילוט.

תוצרים מצופים בשלב זה:

תכנית פיילוט מיושמת
ב-10 עד 20 יישובים

הערכת התהליך
ומדידת תוצאות

תיקוף הפרקטיקות
ומערך המדדים

3

הכשרה, הטמעה והפצה

השלב הרביעי

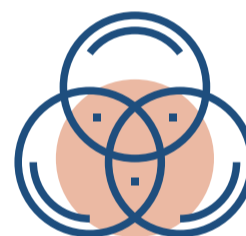
שלב זה יתבצע בתום הפיילוט ולאחר תיקוף המדדים והפרקטיקות. בשלב זה המאמץ המרכזי יתמקד בהטמעת האג'נדה של קהילה מיטיבה והפצתה בכל רחבי הארץ באמצעות מערך הכשרות בשדה ובאקדמיה, השפעה על מדיניות, רגולציה ותקציב.

תוצרים מצופים בשלב זה:

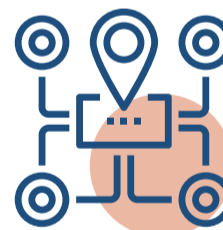
מערך הכשרות לשדה ולאקדמיה

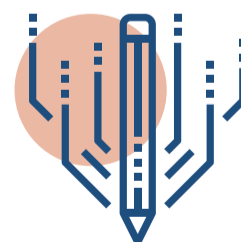
תכנית לשינוי מדיניות הכוללת רגולציה ותקציב

מודל הטמעה והפצה

מודל קהילה מיטיבה - תורה כתובה

3

תהליכים לעיצוב גוף ידע לביסוס קהילות מיטיבות

המהלך כולל עיצוב גוף ידע מקצועי ואופרטיבי בנוגע לחיזוק קהילות מיטיבות הפועלות לקידום מובילות ואיכות חיים. גוף הידע יכלול היבטים של:

קידום שינוי מהותי ברמה הלאומית

- הכנת פריסה לאומית של תוכניות מבוססות BP
- קידום מדיניות הכוללת הנחיות, תקצוב ורגולציה
- בניית מערך הכשרות
- יצירת סטנדרט לאומי לקהילה מיטיבה

לשם כך נדרש לערוך תהליכי קריית נתונים ולבסס ידע תוך כדי בנייתו וחילוץ כל הזמן, בכל שלביו. גוף הידע הזה יהיה תוצר של איסוף מתחומים שונים:

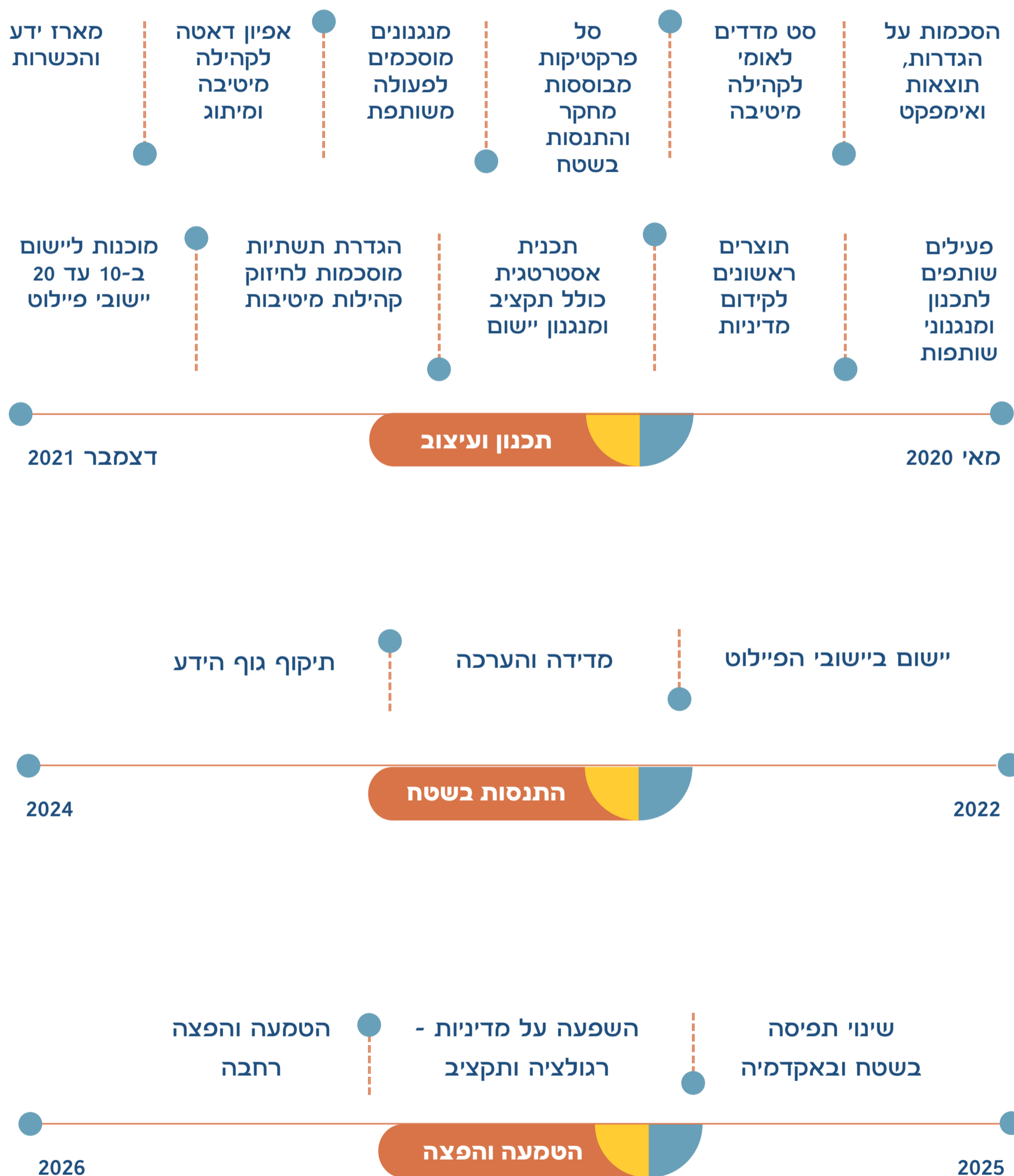
- ידע תיאורטי
- ידע ש"בנה במפגשי השולחן הרחב והצוותים
- ידע יישומי של השותפים למהלך קהילה מיטיבה
- ידע שנאסף מרחבי העולם וחילוץ מהניסיון היישומי בשטח.

תוצרי הידע יכללו:

- המשגה
- הצעת סוגיות לדיונים
- כלים לחילוץ ידע
- ניתוח הצלחות וכישלונות,
- ניתוח פרקטיקות ומדדים
- ניירות עמדה,
- מסמכי מדיניות
- מערכי הכשרות במסגרת השולחן מחוצה לו
- תדריכים ומסמך מסכם למהלך.
- נוסף על כך יכללו בתוצרי הידע הללו נתונים על מחקר תומך החלטות של מדדים ו-Best Practices.

3

גרף תוצרים מצופים ולוחות זמנים משוערים :

ממחקרים עולה כי קהילה חסונה מעניקה לחבריה מענים וחוסן אישי המאפשרים להם להתמודד עם משברים טוב יותר מאשר בקהילה שאינה חסונה (שוגרמן וסנדר, 2011), ובנקודה זו ראוי לציין את החשיבות שיש לייחס למהלך של קהילה מיטיבה, כפי שעולה כעת ממשבר הקורונה, החל ממרס 2020. בעת המשבר הזה עולה וצפה החשיבות של קהילה חזקה, חסונה, קרובה ופעילה שחבריה יכולים לקבל מענים לצרכים המידיים והחברתיים שלהם בעת סגר ובידוד חברתי (מעוז, 2020).

מציעה חלופה, כיוון שקהילה היא לא יישות ואני לא יודעת מה זה קרבה ארגונית. בזמן הסגר חברי הקהילה יכולים לסייע זה לזה בזכות הקרבה הפיזית אחד לשני ויכולת ההתארגנות שלהם. ואכן בקהילות שונות ננקטו פעילויות קהילתיות רבות שנועדו לחזק את החוסן של חבריהן ולהעניק להם מענים קהילתיים בדרכים שונות: התארגנות ספונטנית של הקהילה או התארגנות ממוסדת תוך כדי שיתוף פעולה הרשות ושירותי הרווחה המקומיים. הפעולות החיוניות שנקטו בקהילות בעת הקורונה הן: מיפוי צרכים ותושבים הזקוקים לתשומת לב מיוחדת, איסוף תרופות ומזון וחלוקתם לנזקקים, מתן מענים קיומיים לאוכלוסיות קצה, יצירת שגרה לתושבים, הפעלות חברתיות, עריכת טקסים, יצירת אמון בין התושבים לרשות, חיזוק ממשקים מול הרשות המקומית וסיוע בהעברת מידע מהרשות המקומית לתושבים ומאלה לרשות. פעולות אלו התבצעו בזכות הירתמות של מערכי ההתנדבות ושל רשת הפעילים הקהילתיים ובזכות שיתופי פעולה בין-מקצועיים ובין-מגזריים (מעוז, 2020).

גם הפעילות הדיגיטלית והווירטואלית של הקהילה - דוגמת קבוצות פייסבוק ווואטס-אפ, שמפעילים ומנהלים בעיקר חברי הקהילה בשגרה, יכולה לשמש בשעת חירום פלטפורמה לתקשורת, לחיבוריות ולהירתמות של חברי הקהילה בזמני הסגר ובידוד. פלטפורמה זו יכולה למנף את החיבוריות, את המעורבות בקהילה ואת תחושת השייכות לקהילה גם לעתיד.

כבר בעת המשבר החל תהליך חשיבה משותף של השותפים המייסדים של המהלך (משרד העבודה והרווחה, ג'וינט ישראל וקרן רש"י) בנוגע למענים הנדרשים לקהילות בעת המשבר ובנוגע לקידום המהלך בעת זו.

3

שותפים ושיתופי פעולה

השותפים המייסדים של מהלך קהילה מיטיבה הם: ג'וינט ישראל, האגף למשאבי קהילה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים וקרן רש"י. צוות המייסדים של המהלך מתווה חזון, אסטרטגיה, תקציב והטמעה.

מלבד צוות המייסדים של המהלך והשותפים לשולחן הרחב, יבנה פורום מצומצם של שותפים מובילים. הארגונים החברים בפורום המוביל ידרשו לספק תשומות לתהליך, בעיקר משאבים בשווה כסף. נושאים מהותיים יועברו מצוות המייסדים לפורום המוביל להתיעצות ולגיבוש הסכמות. פורום המובילים של המהלך ימשיך להיות משמעותי לאורך כל המהלך, כולל בשלב היישום, ההטמעה וההפצה.

בשולחן הרחב ישתתפו כ-60 נציגים בהרכב מגוון: מארגונים וממשרדים חוצי מגזרים ופעילים קהילתיים מהשטח. בין הפגישות שיקיימו המשתתפים בשולחן הרחב יתקיימו פגישות של 3 צוותי משימה שחבריהם יהיו נציגים מהשולחן הרחב ומחוצה לו. כל צוות משימה יעסוק באחד מעולמות התוכן של קהילה מיטיבה (חברתי, כלכלי ועירוני). כאמור כל צוות משימה אחראי ללמוד לעומק את עולם התוכן שהוא עוסק בו ולהגדיר את התוצאות הרצויות. את המהלך ילווה גם פורום אקדמי.

תוצאות לדוגמא ברמת הקהילות

התוצאות הרצויות בקהילות מיטיבות יבואו לידי ביטוי בשינויים בשלושת תחומי החיים של הקהילה: חברתי, כלכלי ועירוני. התוצאות יוגדרו באופן משתף בשלב עיצוב המהלך בשולחן הרחב ובצוותי המשימה, ויבחנו במדדים שונים. התוצאות אלו יבטאו שינויים בקהילות בשלושת תחומי החיים של הקהילה: חברתי, כלכלי ועירוני. להלן פירוט לדוגמאות אפשריות לתוצאות רצויות בכל אחד מתחומי החיים של הקהילה.

תוצאות בתחום החברתי:

- חיזוק המעורבות האזרחית של חברי הקהילה. הוא יכול להתבטא בעלייה בשיעור המצביעים, כפי שנמדד בסקר ועדת הבחירות המרכזית של הלמ"ס ושיעור מצביעים בבחירות המקומיות.
- הגברת האמון של חברי הקהילה והשפעה קהילתית נמדדים במדד חיוניות קהילתית (Scott, 2010).
- חיזוק של תחושת חוללות קולקטיבית - מהווה תוצאה אפשרית גם כן. אפשר למדוד זאת בכל אחד מן המדדים הבאים: מדד הקהילתיות (החברה למתנ"סים), מדד (SCI (Chavis, Lee & Acosta, 2008), מדד חוסן קהילתי נתפס (פרס וליסצה, 2008) ונוספים.

3

תוצאות בתחום הכלכלי:

- חיזוק הכלכלה שיתופית, עידוד רכש מקומי ואחריות עסקית לטובת הקהילה. חיזוק כלכלה שיתופית מתבטאת למשל בהתארגנות קהילתית-כלכלית ובשיתוף חללים ונכסים (עירוב שימושים). אפשר למדוד אותה במדד ישראל עירונית 2050 (עמותת מרחב, 2014) ובמדד חוסן קהילתי נתפס (פרס וליסיצה, 2008). אחריות עסקית לטובת הקהילה נמדדת למשל בשקיפות, גיוון והכלה, אתיקה, תרומה לקהילה והתנדבות עובדים, ואפשר למדוד אותה בדירוג מעלה (2006).

תוצאות בתחום העירוני:

- שיתוף ציבור בתכנון. שיתוף ציבור נמדד במדדים כגון מס' ועדות ותושבים פעילים הפועלים להשפיע על התכנון, במדד ישראל עירונית 2050 (מרחב, 2014) ובמדדי 'שכונה 360' של המועצה לבנייה ירוקה ומשרד הבינוי (2019).
- הגברת ההליכתיות (walkability) בהיבטים כגון נגישות למדרכות, הגברת התחבורה הציבורית וטיפול מקומות למפגשים חברתיים. המדדים המשמשים למדידת ה-Walkability בישראל הם: מדד ישראל עירונית 2050, שכונה 360 ורמת ההליכתיות (Maghelal & Capp, 2011).
- אינטגרציה חברתית גיאוגרפית ותמהיל שכונתי ויחידות הדיור. תוצאות אלו נמדדות בנתוני הארנונה ובמדד ישראל עירונית 2050.

אימפקט רצוי - חלום ההצלחה

השגת אימפקט תלויה בלמידת הגורמים של האתגר שמתמודדים עימו כדי להשיג את התוצאה הרצויה ובאפשרות למדידתו (ג'וינט ישראל, 2020). ברמת הקהילה, האימפקט הרצוי הוא יצירת קהילה מיטיבה המשפרת את איכות החיים ואת המוביליות של חבריה מבלי לעזוב את הקהילה. האימפקט יושג באמצעות חיבור של שלוש זירות הפעולה בעולמות התוכן של שלושת תחומי החיים בקהילה, בד בבד עם התהליך המשתף בין הנציגים בשולחן הרחב וצוותי המשימה ולאחר ההסכמות שנקבעות בשולחן הרחב. מערך ההסכמות שייבנה לאורך המהלך ושיכלול תוצאות, מדדים ופרקטיקות יצביע מהי מידת החיוניות של קהילה מיטיבה לשיפור איכות החיים והמוביליות של חבריה במאה ה-21. התוצאה הגבוהה ביותר של המהלך המפורט במסמך זה תהיה השגת האימפקט של שינוי בקהילות מוחלשות בארץ.

- בליט-כהן, ע. (2020). בין השטייטל לצוקרברג - קהילות אז והיום. הרצאה שניתנה ב-20.7.2020 לעובדי ג'וינט ישראל.
- בן-יוסף, ש. (2018). אקוסיסטם קהילתי- פיתוח קהילתי בעולם מורכב - מתוך אתר 'ניווט במורכבות', 05.05.2020. <https://shayby.files.wordpress.com/2018/02/>
- גבע, י., ורוזן, ג. (2016). עבודה קהילתית בתהליך התחדשות עירונית, מודל חדש לקידום צדק בעיר? ירושלים: מחקרי פלורסהיימר.
- ג'וינט אשלים (2019). מסמך יסוד - קהילה תומכת מוביליות, 14.11.2019. מסמך שלא פורסם.
- ג'וינט אשלים (2020). מצגת גנרית אשלים, יולי 2020. מסמך שלא פורסם.
- גידנס, א. (2013). סוציולוגיה. הוצאת האוניברסיטה הפתוחה. כרך א. עמ' 17-19.
- הורוביץ, ג. (2016). החברה החרדית: תמונת מצב. ירושלים: המכון החרדי למחקרי מדיניות.
- הלד, ד. (עורך) (2005). מבוא לחשיבה חברתית. כרך ד, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2018). מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי 2016: <https://old.cbs.gov.il>
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2018). הסקר החברתי 2016: <https://www.cbs.gov.il>
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019). פערים בין מרכז ופריפריה: 2016-2017: <https://www.cbs.gov.il>
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019). אפיון יחידות גאוגרפיות וסיווגן לפי הרמה החברתית-כלכלית של האוכלוסייה בשנת 2015 <https://www.cbs.gov.il>
- המכון הישראלי לדמוקרטיה (2019). מדד הדמוקרטיה הישראלית 2019. חוק בתים משותפים, תשכ"א-1961.
- יעקובי, ח. (2006). על הזכות לעיר. בתוך פנסטר, ט. ויעקובי, ח. (עורכים), עיר ישראלית או עיר בישראל? (עמ' 78-109). ירושלים: מכון ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד.
- להד, מ., אהרונסון-דניאל, ל., לייקין, ד. וכהן, א. (2012). הערכת חוסן קהילתי. באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון, המרכז האוניברסיטאי לחקר המוכנות והמענה למצבי חירום ואסונות.
- ליבוביץ, ג. (2019). מוביליות חברתית אקוסיסטם - לידה עד 18. מכון ERI.
- החברה למתנ"סים (2019). מדד הקהילתיות. טרם פורסם.
- מעוז (2020). קהילתיות ככלי להתמודדות מקומית בעת משבר. ערכת היערכות ועבודה.
- מעוז (2020). איך קהילתיות יכולה לסייע בהתמודדות עם משבר הקורונה?
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת (2019). שביעות רצון בקרב תושבי הפריפריה. ירושלים.
- סדן, א. (2009). שיטות לעבודה קהילתית. הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- סומך, ס., אלמוג-זקן, א., ובן רבי, ד. (2018). יצירת חוסן קהילתי כאמצעי לשיפור רווחתם של ילדים, בני נוער ומשפחותיהם בשכונות מוחלשות בישראל. ג'וינט ישראל-מכון ברוקדייל.
- עמותת מרחב (2014). ישראל עירונית 2050 - תשתיות למדיניות עירונית.
- פדן, י. (2014). התחדשות עירונית: היבטים חברתיים בתכנון. ירושלים, ישראל: עמותת במקום.
- פלזנשטיין, ד. (2008). פיתוח כלכלי קהילתי. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- פנסטר, ט. (2012). של מי העיר הזאת? תכנון, ידע וח"י היומיום. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

- צוות המומחים המייעץ למל"ל להתמודדות עם מגפת הקורונה. דוח מס. 6- דוח מסכם: ראייה שלמה לניהול השוטף של המגפה. 10.5.2020
- פרס, י., וליסיצה, ס. (2008). מדד חוסן קהילתי נתפס. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים, האגף לשירותים חברתיים ואישיים, השירות לעבודה קהילתית.
- רבינוביץ, מ. (2017). מבט אל אוכלוסיית הזקנים בתהליכי התחדשות עירונית: מחקר יישומי.
- מרכז הגר: מחקר ופיתוח מדיניות דיור חברתי, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב.
- רודינצ'יק, ע. וזיו, נ. (2017). התחדשות עירונית חברתית: מודל ללווי דיירים בתהליכי התחדשות עירונית: חלק א'. הקליניקה לדיור, קהילה ומשפט, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב.
- שוגרמן, ב. וסנדר, א. (2011). מדיניות פיתוח חוסן קהילתי. בתוך סקירת השירותים החברתיים 2011 (פרק ב' עמ' 620-591). ירושלים: משרד הרווחה, האגף לשירותים חברתיים ואישיים, השירות לעבודה קהילתית.
- Aldrich, D. P. (2012a), Building Resilience: Social Capital in Post-Disaster Recovery. Chicago: University of Chicago Press.
- Aldrich, D. P. (2012b), 'Social, not Physical, Infrastructure: the Critical Role of Civil Society after the 1923 Tokyo Earthquake', Disasters 36(3), pp.398-419.
- Chyn, E. (2016). Moved to Opportunity: The Long-Run Effect of Public Housing Demolition on Labor Market Outcomes of Children. Department of Economics: University of Virginia.
- Coulton, J. C. (2005). The Place of Community in Social Work Practice Research: Conceptual and Methodological Developments. Social Work Research 29(2).
- Jones, M. B., & Offord, D. R. (1989). Reduction of antisocial behavior in poor children by non-school skill-development. Journal of child psychology and psychiatry, 30(5), 737-750.
- Kimhi, S., & Shamai, M. (2004). Community resilience and the impact of stress: Adult response to Israel's withdrawal from Lebanon. Journal of Community Psychology, 32(4), 439-451.
- Lochner, K. A., Kawachi, I., Brennan, R. T., & Buka, S. L. (2003). Social capital and neighborhood mortality rates in Chicago. Social science & medicine, 56(8), 1797-1805.
- McMillen, D. W., & Chavis, D. (1986). Sense of Community: A Definition and Theory. Journal of Community Psychology, 14(1), 6-23.
- Newman, O. (1972). Defensible Space; Crime Prevention through Urban Design. New York: Macmillan.
- Norris, F.H. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. Am J Community Psychol 41(1-2), 127-150.
- Rothman, J. (1968). Three models of community organization practice. In National Conference on social welfare, Social work practice. New York: Columbia University Press.
- Sampson, R. J. (1997). Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. Science(15) .

- Sampson, R. J. (2013). The Place of Context: A Theory and Strategy for Criminology's Hard Problems. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12002>.
- Scott, C. (2010). The enduring appeal of 'learning styles'. Australian Journal of Education, 54(1), Article 1.
- Warren, R. (1972). The Community in America. Chicago: Rand McNally.
- Williams C. (1996). Local Exchange and Trading Systems (LETS): A New Source of Work and Credit for the Poor and Unemployed? Environment and Planning A, 28 (8), 1395-1415.

קהילה מיטיבה
לקידום מוביליות ואיכות חיים

קרן רשי
RASHI FOUNDATION

ג'וינט ישראל אשלים
יחד בעשייה חברתית למען ילדים ונוער

משרד העבודה הרווחה
והשירותים החברתיים
חוסן חברתי לישראל

